

ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΤΟΣ ΚΒ

ΑΘΗΝΑΙ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1921

ΑΡΙΘ. 10

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Όμιλία επί του σχεδίου Αθηνών, υπό **Θ. Μαραγάκα**.
- Βιβλιογραφία, υπό **Κωνστ. Α. Κτενά**.
- Εκ των Περιοδικών.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΘΗΝΩΝ

Γενομένη υπό του Μηχανικού κ.

Θ. ΜΑΤΑΡΑΓΚΑ

Ενώπιον του Ανωτάτου Τεχνικού Συμβουλίου.

Κύριοι,

Τὸ σχέδιον πόλεως τινος περιλαμβάνει πρωτίστως τὴν διάταξιν τῆς ὕμνοτομίας τῆς πόλεως, ἤτοι τῆς χαράξεως ὁδῶν καὶ πλατειῶν μετὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν ὁδοστρωμάτων, τὴν διάταξιν τοῦ δικτύου ὑδρεύσεως ἤτοι τῆς προμηθείας καθαροῦ καὶ ὑγιεινοῦ ὕδατος πρὸς οἰκιακοὺς σκοποὺς, διὰ κατάρρευμα καὶ πλύσιν τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν, πρὸς πλύσιν τῶν ὑπονόμων, διὰ λουτρά, πλυντήρια, σφαγεῖα καὶ βιομηχανικοὺς σκοποὺς, τὴν διάταξιν τῆς ἐξυγιάνσεως ἤτοι τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν τῆς ἀποχετεύσεως τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων καὶ ὑγρῶν ἐκριμάτων παντὸς εἶδους ὡς καὶ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων.

Αἱ ῥηθεῖσαι διατάξεις εἰσὶν ἀλληλένδετοι, ὥστε ἡ μία διάταξις νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ἄλλην κατὰ μέγαν βαθμὸν εἰς μίαν καλῶς ἐννοουμένην μελέτην σχεδίου πόλεως.

Ἡδύνατό τις νὰ προσθέσῃ συμπληρωματικῶς, ὅτι ἀποτελοῦν, μέρος τοῦ σχεδίου πόλεως καὶ αἱ ἐγκαταστάσεις φωτισμοῦ, παροχῆς κινητηρίου δυνάμεως, ἐπιταχύνσεως συγκοινωνίας διὰ μηχανικῶν μέσων ὡς καὶ αἱ διάφοροι ἐγκα-

ταστάσεις ἐξωραϊσμοῦ, ἀλλ' αἱ ἐγκαταστάσεις αὗται εἴτε διευκολύνουσαι ἀπαιτήσεις τῶν κατοίκων, εἴτε εὐδιαθέτουσαι ψυχικῶς αὐτοὺς, οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔχουσι ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως. Ὡς γνωστὸν εἰς πολλὰ κράτη τῆς Εὐρώπης δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀνέγερσις οἰκοδομῶν εἰς τὰς πόλεις, ἐὰν αὗται δὲν ἔχωσιν ἐφαρμοσθῆ τὸ σχέδιον πόλεως κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ διατάξεις τῆς ὕμνοτομίας, τῆς ὑδρεύσεως καὶ τῆς ἐξυγιάνσεως.

Ἐν Ἑλλάδι μέχρι σήμερον δύναται τις νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι οὐδεμία πόλις ἔχει σχέδιον πόλεως πλήρες καὶ ἐὰν πον ὑπάρχουν, τοιαῦτα, ταῦτα συνίστανται εἰς συμπλέγματα ἀπλῶν γραμμῶν παραλλήλων ἀνευ σκοπιμότητος ἢ συσχετίσεώς τινος μετὰ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους, ὡς εἰσὶ τὰ μέχρι σήμερον ἰσχύοντα σχέδια πόλεων Αθηνῶν καὶ Πειραιῶς.

Θὰ ἦτο ἴσως ἀφέλιμον ἐνταῦθα νὰ τονίσωμεν, ὅτι τὰ ἄλλα βαλκανικὰ κράτη ὡς ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Βουλγαρία εἰσὶν εἰς τὸ ζήτημα τῶν σχεδίων πόλεων χειροσώτερον προβλεπτικά ἀπὸ ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς συζητήσεως περὶ σχεδίου πόλεως Αθηνῶν, ἐὰν ὁ Κος Ὑπουργὸς τῆς Συγκοινωνίας ἤθελεν ἐπεκτείνει τὴν ἐνεργητικὴν μερίμναν του καὶ διὰ τὴν σύνταξιν σχεδίων ὁλων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων κωμοπόλεων καὶ χωρίων, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὁποίων θὰ ἐβελτιοῦτο μεγάλως αὐτὴ ἑστὶν ἡ ὕγιαι τῶν κατοίκων, οὔτινες ὑποφέρουν, μεγάλως λόγφ ὑγιεινῶν ἐλλείψεων τῶν διαφόρων συνοικισμῶν, ὡς πολλάκις ὑπέδειξεν ἡ ἐν Ἀθήναις Ἐταιρία τῆς ὑγιεινῆς.

Μία πόλις οἰκοδομηθεῖσα εἴτε ἐπὶ σχεδίον εἴτε εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε δὲν μεταβάλλεται εὐκόλως, ἀρκεῖ νὰ σᾶς ἀναφέρω, ὅτι αἱ πλεῖστα ὁδοὶ τῆς σημερινῆς Κολωνίας εὐρίσκονται ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ἀρχαίων ῥωμαϊκῶν ὁδῶν τῆς ἑω-

μαϊκής ταύτης ἀποικίας, πλείστα δὲ τοιαῦτα παραδείγματα ὑπάρχουσιν. Εἶναι ἐπίσης ἀληθές ὅτι οὐκ ὀλίγα παραδείγματα ὑπάρχουσι πόλεων αἰτίνες ὑπεβλήθησαν εἰς κολοσσιαίας δαπάνας πρὸς ἐπίτευξιν ἡμιτομίας συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς ὡς ἐν Παρισίοις, οἵτινες μετεβλήθησαν διὰ τοῦ περι ἡμιτομίας τῶν Παρισίων διατάγματος τοῦ 1852 Ναπολέοντος τοῦ 3ου.

Καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καταπληκτικὰ παραδείγματα πολλῶν πόλεων, ὡς Νεαπόλεως, Παλέρμου, Ρώμης, Φλωρεντίας, ὅπου ἀπηλλοτριώθησαν ὀλόκληρα τμήματα πόλεως πρὸς ἐπίτευξιν ὑγιανῶν ὄρων ἰδίως, καὶ ὅπου δὲν ἐδίστασαν νὰ κατεδαφίσωσι μεγάλας οἰκοδομὰς χάριν τῆς ὑγιεινῆς.

Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων δὲν συμφωνῶ μετὰ προσομιλήσαντος συναδέλφου, ὅτι τὸ νέον σχέδιον τῆς πόλεως Ἀθηνῶν δέον νὰ ἦ νοικοκυρεμένο συμμαζέμα τῆς πόλεως καὶ ὅτι ἡ εὐκαιρία βελτιώσεως τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως Ἀθηνῶν ἐχάθη ἀνεπισχεπτῶς.

Τὸ σχέδιον πόλεως τινος ἔστω καὶ πόλεως ὑπαρχούσης δέον νὰ ἔγη εὐρυτάτας προβλέψεις διὰ τὸ μέλλον καὶ τοῦτο ἔτι μᾶλλον, καθόσον ἐν σχέδιον πόλεως δὲν πρόκειται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἀλλὰ μετὰ πολλὰς δεκαετηρίδας καὶ αἰώνας ἔτι, διὸ δὲν πρέπει τὸν ἡμιτόμον νὰ φοβίξῃ ἢ δαπάνη αὐτοῦ, καθότι αὕτη καταβάλλεται ἀπὸ πολλὰς γενεάς, καὶ ἐπὶ αἰώνας αἱ συνέπειαι τοῦ σχεδίου ὑφίστανται, αἱ δὲ μέλλουσαι γενεαὶ θὰ ἐδυσκολεύοντο νὰ ἐξηγήσωσι τοὺς λόγους τῆς οὕτως ἢ ἄλλως συντάξεως τοῦ σχεδίου, βραχίζομένης ἐπὶ ὑπερέτρου συντηρητικότητος.

Τοῦτο κατὰ μέζονα λόγον ἐπιβάλλεται διὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις ὡς ἐκ τοῦ παρελθόντος τῆς καὶ τῆς θέσεώς της προὐρίσται νὰ μείνῃ ἢ πρωτεύουσα τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς πατρίδος. Ἐπίσης ἐνταῦθα ἡδύνατο νὰ λεχθῇ ὅτι ἐν ἀνάγκῃ δέον νὰ παραδειγματισθῶμεν ἐκ τῶν γειτονικῶν βαλκανικῶν κρατῶν ὡς πρὸς τὰ σχέδια πρωτεύουσῶν αὐτῶν.

Σχέδιον Ἀθηνῶν

Ἄς ἐξετάσωμεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ μέγχι σήμερον ἐφαρμοσθὲν σχέδιον τῆς πόλεως Ἀθηνῶν καὶ δὴ πρῶτον ἄς ἐξετάσωμεν τὴν χάραξιν τῶν ὁδῶν αὐτῆς. Εἰς τὴν χάραξιν καὶ κατεύθυνσιν τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν εἶναι καταφανές, ὅτι ἐπιδρῶσι μεγάλως αἱ ἐδαφικαὶ διαμορφώσεις ἥτοι λόφοι, ὄψακες, ποταμοί, μεγάλα κέντρα κινήσεως ὡς λ.χ. σταθμοί, λιμένες, ἀγοραὶ, σφαγεῖα, χρωματιστήρια, Πανεπι-

στήμια, ἀρχαῖοι τόποι καὶ ἀρχαῖα μνημεῖα κ. λ. Ἐκ τοῦ μέγχι σήμερον ἐφαρμοσθέντος σχεδίου τῆς πόλεως Ἀθηνῶν ἐμφαίνεται, ὅτι δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ διαφόρφωσις τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας δέον νὰ γίνηται ἡ μελέτη τῆς χαράξεως καὶ ἐγκαταστάσεως τῶν ὁδῶν, πρὸς ἀποφυγὴν ἐσφαλμένης κατευθύνσεως αὐτῶν, μὴ ἐπιδεικτικῆς ἀναπτύξεως ἢ ἐπεκτάσεως οὐδὲν τῇ ἀναπτύξει καὶ προόδῳ τῆς πόλεως, πρὸς ἀποφυγὴν κατευθύνσεως κατὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ὁποίας, αἱ ὁδοὶ θὰ κατέληγον νὰ ἔχωσι μεγάλας κλίσεις, πρὸς ζημίαν τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς δημοσιονομικῆς αὐτῆς ἀπόψεως, λόγῳ δυσκόλου μεταφορᾶς κ. λ. καὶ λόγῳ τοῦ ἐπιβλαβοῦς εἰς τοὺς ἡναγκασμένους νὰ διέρχωνται αὐτὴν συνεχῶς, πρὸς ζημίαν αὐτῆς ταύτης τῆς ὁδοποιίας, διότι τότε αἱ ὁδοὶ θὰ ἐξεσκάπτοντο καὶ θὰ προῦκαλοῦντο εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῆς πόλεως προσχώσεις καὶ ἐμφορές τῶν στομιῶν ὑπονόμων καὶ αὐτῶν τούτων τῶν ὑπονόμων, ἢ τέλος πρὸς ἀποφυγὴν χειροτερεύσεως ἢ παρεμποδίσεως τῶν ἐξυγιαντικῶν ἔργων τῆς πόλεως.

Αἱ χαραχθεῖσαι ὁδοὶ δὲν ἀποτελοῦσιν οἰκοδομικὰ τετράγωνα τοιαῦτα ὥστε νὰ μὴ ἐνθαυρῶνται ἢ κατασκευὴ κατοικιῶν ἐν ταῖς αὐταῖς τῶν ὁποίων ἡ ἀνθυγιεινὴ εἶναι κατάδηλος.

Ἀπὸ ἀπόψεως ὑγιεινῆς ἔδει νὰ παρέχεται εἰς τὰς κατοικίας, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον φῶς καὶ περισσότερος ἀήρ. Τοῦτο θὰ ἐπέβαλλε περιορισμὸν εἰς τὸ ὕψος τῶν οἰκοδομῶν καὶ περιορισμὸν εἰς τὴν ἐπιφόρτισιν τῶν οἰκοδομικῶν τετραγώνων διὰ κατοικιῶν πολλῶν, θὰ ἐπέβαλλε εὐρείας ὁδοὺς, θὰ ἀπῆτει ἐκ τῶν προτέρων καθορισμὸν τοῦ βάρους τῶν τετραγώνων ἀναλόγως τῶν συνοικιῶν, θὰ ἐπέβαλλε ἐγκαταστάσεις δημοσίων κήπων, δενδροφυτεύσεις κ. λ. θὰ ἐπέβαλλε περιορισμὸν εἰς τὸ μέγεθος τῶν κατοικιῶν.

Ἐξ ὑγιανῶν λόγων ἐπίσης θὰ ἐπιβάλλετο ἡ κατεύθυνσις τῶν ὁδῶν, ἥτις ἔδει νὰ ἦτο τοιαύτη, ὥστε αἱ κατοικίαι νὰ μὴ ἐκτίθωνται πολὺ εἰς τοὺς ἐπικρατούντας ἀνέμους, τοῦ τόπου.

Διατάξεις διοικητικαί, ὡς πρὸς τὰ ζητήματα ταῦτα, ἔδει νὰ καθορίζωσι τὰς τηρητέας λεπτομερείας κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς πόλεως γενικῶς καὶ ἐιδικώτερον ἐκάστης συνοικίας ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τοῦ περιορισμοῦ αὐτῶν.

Αἱ διοικητικαὶ αὗται διατάξεις ἀποβλέπουσαι εἴτε εἰς γενικὰς εὐκολίας τῶν κατοίκων, εἴτε εἰς ἀπαιτήσεις τῆς ὑγιεινῆς καὶ ἐξωραϊστικούς σκοπούς, θὰ ἡδύνατο νὰ ὑπεισέρχωνται εἰς τὰ δικαιώματα τῶν ἰδιωτῶν, χάριν τοῦ γενικοῦ καλοῦ, καὶ τοῦτο τόσον λογικώτερον εἶναι καθ' ὅσον ἡ ἀξία τῶν οἰκοπέδων, εἰς ἣν πολλάκις

ἀνέρονται ταῦτα ὑπερτιμώμενα, δὲν εἶναι ἔργον τῆς ἰκανότητος ἢ τῆς ἐργασίας τοῦ ἰδιοκτῆτου, ἀλλὰ συνέπεια τῆς συνολικῆς κινήσεως τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τοῦ σχεδίου αὐτῆς, διὰ τῆς χαράξεως ὁδῶν, καὶ ἐγκαταστάσεως ἐξυγιαντικῶν ἔργων, δι' ὃ καὶ φορολογία τις θὰ ἦτο δικαιολογημένη ὑπὲρ τῆς κοινότητος πρὸς ἐγκατάστασιν κήπων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, λουτρῶν ἢ ἄλλων ἔργων ὠφελίμων εἰς τὴν δημοσίαν ὑγιεινὴν, ἢ κοινωνιοπολιτικῆ σημασίας τῶν ὁποίων οὐδενὶ διαφεύγει καὶ περιττὸν θὰ ἦτο ἐνταῦθα νὰ ἐξηγηθῇ.

Ἐν γένει τὸ σχέδιον τῆς πόλεως ἔδει νὰ μὴν ἦτο ἐνδοτικὸν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἰδιωτικῶν, οἵτινες ἀποβλέπουσιν εἰς τὰς ἀτομικὰς αὐτῶν ὠφελείας, ἀλλὰ νὰ ἀπέβλεπε εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ μέλλοντος. Ἐπαύξεις τῆς ὑγιεινῆς τῆς πόλεως θὰ ἐγένετο ἐπίσης δὲ ἐγκαταστάσεως πρασιῶν ἢ προκηπῶν πρὸ τῶν κατοικιῶν, ὅπερ θὰ παρεῖχε τριπλὴν ὠφέλειαν. Ἡ μάλιστα τῆς κόνεως καὶ ὁ ἐκνευρῆστικὸς θόρυβος τῶν ὁδῶν θὰ ἐπέδρων μετριώτερον εἰς τοὺς ἐγκατοίκους καὶ τέλος μία τοιαύτη διάταξις θὰ ἐνεφανίζετο ἐπὶ τὸ καλλιτεχνικώτερον.

Ἡ ὑγιεινὴ τῆς πόλεως θὰ ἐβελτιοῦτο καὶ διὰ τῆς δεινδροφυτεύσεως τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν, πλὴν τοῦ ἐπιτυγχανομένου οὗτω ἐξωραϊσμοῦ αὐτῆς.

Βάθος οἰκοδομικῶν τετραγώνων.

Εἶπομεν, ὅτι τὸ βάθος τῶν οἰκοδομικῶν τετραγῶν ἐπιδορᾷ πολὺ εἰς τὴν ὑγιεινὴν πόλεως εἰς τὸν βῆθος τῶν αὐτῶν, ἰδίως τοῦτο δέον νὰ ἀποφεύγεται εἰς ἐργατικὰς ἢ πτωχοτέρας συνοικίας διὰ καθορισμοῦ μικροῦ βᾶθους τῶν οἰκοδομικῶν τετραγῶν. Εἰς πλουσιώτερας συνοικίας, ὅπου ἀποβλέπεται ἢ ἐγκαταστάσιν κήπων ὀπισθεν τῶν κατοικιῶν τὸ βάθος τῶν οἰκοδομικῶν τετραγῶν ἠδύνατο νὰ ἦ σχετικῶς μεγαλύτερον.

Εργατικὴ οἰκήματα.

Συμβολὴ μεγάλη θὰ παρεῖχτο εἰς τὴν ὑγίαν τῆς πόλεως διὰ τῆς προβλέψεως κατασκευῆς ὑπὸ τοῦ Δήμου ἢ ὑπὸ συνεταιρισμῶν ὑγιεινῶν κατοικιῶν διὰ τὰς ἀπόρους τάξεις μὲ πληρωμὴν μετρίου ἐνοικίου. Τὸ κοινωνικὸν συμφέρον θὰ ἐξυπηρετεῖτο καλλίτερον, αἱ κοινωνικαὶ ζημίαι θὰ ἦσαν μικρότεραι παρὰ διὰ τῆς κατασκευῆς πολυτῶν ἐκκλησιῶν ἢ μεγάλων νοσοκομείων καὶ τῶν τοιούτοις ἀναλόγων. Ὡς πρὸς

τὴν κατεύθυνον ταύτην μεγάλα προσπάθεια καταβάλλονται εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη καὶ ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ.

Περὶ τοῦ ζητήματος ἐργατικῶν κατοικιῶν ἠσχολήθη ἄλλοτε καὶ ἡ ἑταιρία τῆς ὑγιεινῆς. Περισπούδαστον μελέτην περὶ κατοικιῶν ὑγιεινῶν διὰ τὰς ἀπόρους τάξεις ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ Πολυτεχνικοῦ Συλλόγου ἐπίσης ὁ ἀξιότιμος συναδέλφος Κος Σπ. Ἀγαπητός, δι' ὃ καὶ δὲν θὰ σᾶς ἀπασχολήσω εἰδικῶς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Πλατεῖαι καὶ Κήποι.

Ἡ ἐγκατάστασις δημοσίων, πλατειῶν μετὰ κήπων, εἰς αὐτὰ τὰ κέντρα τῆς πόλεως εἶναι λίαν πενιχρὰ εἰς τὸ ὑπάρχον ἐν ἐφαρμογῇ σχέδιον. Αὐτὰ μεγάλως συμβάλλουσιν εἰς τὴν ὑγίαν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Ἐν αὐταῖς ὁ κάτοικος εὐρίσκει ἀναψυχὴν ἢ ἀνάγρωσιν, ἐν αὐταῖς παρέχεται εὐκαρία διαμονῆς εἰς τὰ παιδιὰ καὶ τόπος παιγνιδίων δι' αὐτὰ, δι' ὃ αἱ πλατεῖαι πόλεως τινος δέον νὰ ᾧσιν:

1^{ον}) Ὅσον τὸ δυνατὸν πολυπληθεῖς, διεσκορπισμέναι ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ εὐκολοπρόσιτοι ἀπὸ τὰς διαφόρους συνοικίας τῆς πόλεως.

2^{ον}) Νὰ μὴν εὐρίσκωνται εἰς τὴν δίοδον ἐντεταμέναι κυκλοφορίας κάρρων ἢ ἀμαξῶν, οὔτε νὰ διασταυρῶνται οὔτε νὰ περικυκλῶνται ὑπὸ τοιαύτης.

3^{ον}) Αἱ πλατεῖαι δέον νὰ ᾧσιν δεινδροφυτευμέναι καὶ ἀνθοφυτευμέναι, ἵνα ἀναπληρῶσιν οὕτω τὴν ἐξωτερικὴν φύσιν καὶ νὰ συντείνωσιν εἰς τὴν ἐξυγιάνσιν τοῦ ἀέρος, ὃν ἀναπνεύουσιν οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως.

Κατεύθυνσις τῶν ὁδῶν.

Ἡ κατεύθυνσις τῶν ὁδῶν εἰς τὸ ἐφαρμοζόμενον σχέδιον δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ὑγιεινὴν τῆς πόλεως. Ἀφ' ἑνὸς ἔδει νὰ ἀποφεύγωνται μεγάλα μῆκη ὁδῶν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπικρατούντων ἀνέμων, ἵνα περιορίζωνται αἱ ἰσχυραὶ ἀνακινήσεις τῆς κόνεως τῶν ὁδῶν, ἀφ' ἑτέρου, κατὰ τὸ δυνατὸν αἱ ὁδοὶ ἔδει νὰ ἔχωσι διεύθυνσιν ΒΑ — ΝΔ ἢ ΒΔ — ΝΑ (γρεγο-γαρμπῆς ἢ μαϊτρο-σιρόκο) διότι κατὰ τὰς διευθύνσεις ταύτας, ἦτε ἐμπροσθία καὶ ὀπισθία ὄψις τῶν κατοικιῶν ἀπολαμβάνουσι τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἡλίου. Κατὰ τὰς διευθύνσεις ταύτας, ὅμως δυστυχῶς διὰ τὰς Ἀθήνας, ἔχομεν καὶ τοὺς συχνότερον πνέοντας ἀνέμους.

Εἶναι ἔργον μελέτης, κατὰ πόσον οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὄροι δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν, πάντως ὅμως δέον νὰ πλησιάζῃ ἢ λύσις, ὥστε

νά εκπληρωῖται, ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἢ ἀνάγκη τῆς ἀπ' εὐθείας, ἠλιάσεως τῶν προσόψεων τῶν κατοικίων.

Τοῦ κανόνος τοῦτου τῆς ὑγιεινῆς τῶν πόλεων παντελῆ ἀγνοίαν μαρτυροῦσι αἱ πόλεις τοῦ μεσαίωνος καὶ τὰ παλαιὰ τμήματα τῶν νεωτέρων πόλεων. Τὸν κανόνα τοῦτον ἐξ ὅλων τῶν συνοικίων τῶν Ἀθηνῶν περισσότερον ἀκολουθεῖ ἡ ὁμονομία ὡς προβλέπεται ἐν Καλλιθέᾳ, κατὰ τὴ πλησιάζει ἡ ὁμοτομία τῆς συνοικίας Νεαπόλεως. Παντελῆς ἔλλειψις ἐφαρμογῆς τῶν ὄρων τῆς ὑγιεινῆς καταδεικνύεται ἐν ταῖς λοιπαῖς συνοικίαις τῶν Ἀθηνῶν, ἰδίως εἰς τὰς συνοικίας τοῦ κέντρου.

Τοῦτο εἶναι συνέπεια, ὑποθέτω, τῆς ὑπὲρ τὸ δέον προσκολλησῆς εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου περὶ ἰδιοκτησίας μᾶλλον ἢ ἀγνοία τῶν κανόνων ὁμοτομίας, πάντως ὅμως ἔλλειψις ἐνδιαφερόντος πρὸς τὴν ὑγιεινὴν τῶν κατοικίων τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος.

Ὁ λεπτολόγος σεβασμὸς τῶν ῥωμαϊκῶν διατάξεων πρὸς τὰς ἰδιοκτησίας εἶναι καθ' ἡμᾶς ἀδικαιολόγητος, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον, διὰ τῆς καλῆς ὁμοτομίας, οἱ περισσότερον ἀμέσως ὀφελούμενοι εἶναι αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἰδιοκτῆται, τῶν ὁποίων τὰ οἰκόπεδα ὑπερτιμῶνται διπλασίως ἢ πολλαπλασίως πολλακίς, ἀνευ ἄλλης ἰδιαιτέρας συνδρομῆς ἢ ἐργασίας ἐκ μέρους αὐτῶν.

Δενδροφυτεύσεις.

Δενδροφυτεύσεις καὶ ἐξωραϊστικά ἔργα σχεδὸν ἐλλείπουν ἀπὸ τὰς πλείστας τῶν ὁδῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ταῦτα ἐπιδρῶσιν ἐμμέσως διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς αἰσθητικότητος τῶν κατοικίων, οἱ ὅποιοι εἰς τὸ ὡραῖον ἐθιζόμενοι ἀποφεύγουν τὴν ῥύπανσιν τῶν ὁδῶν καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὀδοστρώματα.

Μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῶν πόλεων ἔχουσι τὰ ὀδοστρώματα, συνεπῶς ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν εἶναι ὑψίστης σπουδαιότητος καὶ χρῶνται ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Ταῦτα δέον νὰ μὴ παράγωσιν ἢ ἐλάχιστον κονιορτὸν, νὰ ὄσιν ἀδιαπέραστα, ἵνα μὴ μολύνηται τὸ ὑπέδαφος, νὰ ἔχωσι σχῆμα τοιοῦτον, ὥστε ἡ ἐξυγίανσις αὐτῶν νὰ γίνηται ἐνκόλως, νὰ ἐπιτρέπωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν, τελειότεραν τὴν πλύσιν.

Περὶ Κονιορτοῦ.

Ὁ κονιορτὸς τῶν ὁδῶν εἶναι φορεὺς μικρο-

βίων, περιλαμβάνει κονιοποιοιμένα παντὸς εἶδους ἐκρίματα ἀνθρώπων καὶ ζῴων, κονιοποιοιμένα παντὸς εἶδους ἀπορριμματα τούτων, τὰ ὅποια εἰσπνέουσι μετὰ τοῦ ἀέρος οἱ κάτοικοι, ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ πλατείαις καὶ ἐν ταῖς κατοικίαις αὐτῶν. Ὁ κονιορτὸς προέρχεται ἐπίσης ἐκ τῆς περιοχῆς πόλεως τινος εἰσομιζόμενος μὲ τὰ ἐκάστοτε ἐπικρατοῦντα ρεύματα ἀνέμων. Τὸ ποσὸν τοῦ παραγομένου κονιορτοῦ μεταβάλλεται ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους. Τὸ μέγιστον τοῦ κονιορτοῦ ἔχομεν τὸ θέρος, τὸ δὲ ἐλάχιστον τὸν χειμῶνα, καὶ τοῦτο πάλιν ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἡ πόλις, ἀναλόγως τῆς ὑψομετρικῆς θέσεως καὶ τῆς ἐπικρατούσης ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως, πλουσίας ἢ μικρᾶς φυτείας παντὸς εἶδους. Τὸ πλάτος τῶν τροχῶν τῶν κάρρων καὶ ἀμαξῶν ἐπιδρᾷ ἐπίσης μεγάλως εἰς τὴν ἐπαύξησιν ἢ μὴ τοῦ κονιορτοῦ. Ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐν μέσαις Ἀθήναις ἀκόμη, παρὰ τὰ παραδεγμένα ἀλλαχοῦ αἱ ἀμαξαὶ καὶ τὰ κάρρα ἔχουσι στενὸν πλάτος στεφάνης τροχῶν, ὅπερ προκαλεῖ ταχείαν κονιοσπίθην τῶν ὀδοστρωμάτων. Καίτοι ἐψηφίσθη νόμος περὶ εὐρείας στεφάνης τροχῶν, ἐν τούτοις δὲν κατορθώθη νὰ ἐφαρμοσθῆ, διότι οἱ καταγωγεῖς ἔδειξαν ποίαν τινα ἀντίστασιν, καὶ δὲν ἐφηροσθη πρὸς ζημίαν οἰκονομικὴν καὶ δημοσιονομικὴν, ἀφ' ἐνός, διότι τὰ ὀδοστρώματα ταχέως φθείρονται, ἀφ' ἑτέρου διότι παραβλήπεται ἡ ὑγιεινὴ τῆς πόλεως λόγῳ τῆς κονιοποιήσεως τῶν ὀδοστρωμάτων. Τὰ μέσα συγκοινωνίας ἐπιδρῶσι πολὺ εἰς ἐπαύξησιν τοῦ κονιορτοῦ εἰς τὰς ὁδοὺς ὡς καὶ ἡ ταχύτης τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας ἐν τῇ πόλει.

Ἐν αὐτοκίνητον ἐν τῇ πόλει τρέχον ἰλιγιωδῶς, ἐὰν δὲν σκοτώγῃ πάντως φιλοδωρεῖ πρὸς εἰσπολὴν τὰ ἐν τῷ ἀνεγαιρομένῳ κονιορτῷ παντὸς εἶδους μικροβία.

Τὰ ἐκ σκίρρων ἢ χαλίκων ὀδοστρώματα εἶναι συνεπῶς τὰ ἐλαττωματικώτερα ἀπὸ ἀπόψεως ὑγιεινῆς, καὶ τοῦτο ὅσον χειρότερα συντηροῦνται καὶ ὅσον χειρότερα καταβρέχονται. Καλύτερα τῶν ἐκ σκίρρων ὀδοστρωμάτων εἶναι τὰ ὀδοστρώματα ἐκ πλακοστρώσεων καὶ τούτων ἀνώτερα εἶναι τὰ ἀσφαλτοστρώματα, διότι στεροῦνται τῶν πολλῶν ἄρμῶν, δι' ὧν εἰσδύει τὸ ἀκάθαρτον ὕδωρ, ὅπερ οὕτω μολύνει τὸ ὑπέδαφος, καὶ ἐπιτρέπουσι τελείαν τὴν πλύσιν, ὥστε καὶ ὁ πλέον ἀπαιτητικὸς ὑγιεινολόγος νὰ μὲν εὐχαριστημένος.

Πάντως ὅμως τὰ ἐκ σκίρρων ἢ πλακῶν ὀδοστρώματα βελτιοῦνται διὰ τῶν ἐν χρήσει πινθῶσεων καὶ πληρώσεων τῶν ἄρμῶν, ὥστε ἡ διεΐσδυσις τοῦ ἀκαθάρτου ὕδατος νὰ ἀποφεύγεται καὶ ἡ κονιοποίησις νὰ ἐλαττοῦται.

Τὸ οικονομικὸν μέρος, διότι πρόκειται πολλὰς περὶ μεγάλης ἀρχικῆς δαπάνης, βαρύνει πολλάκις εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὁδοστρώματος, καίτοι μὲ τὴν κεφαλαιοποίησιν τῶν ἐξόδων συντηρήσεως τὰ τελειότερα ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ὁδοστρώματα δὲν εἶναι καὶ τὰ πολὺ δαπανηρότερα.

Υδροεῖς καὶ ἐξυγίανσις.

Περὶ τῶν ζητημάτων τῆς ὑδροεῖσεως καὶ τῆς ἐξυγιάνσεως τῆς πόλεως Ἀθηνῶν δὲν ἀπασχολῶ ἡμᾶς, ἄλλως τε εἶναι λελυμένα ἐν τοῖς σχεδίοις τοῦλάχιστον. Μόνον συναρμολόγησις καὶ συμπλήρωσις τις θὰ ἐνεδεικνύετο πρὸς τὸ καταρτισθησόμενον σχέδιον ρυμοτομίας.

Ἐν συμπεράσματι ἤθελον νὰ προτείνω εἰς τὸ Συμβούλιον τὴν ἐγκρίσιν τῶν ἐξῆς προτάσεων.

1^{ον}) Τὸ ἀνώτατον τεχνικὸν Συμβούλιον θεωρεῖ ὅτι ἡ σύνταξις τοῦ ὀριστικοῦ σχεδίου τῆς πόλεως Ἀθηνῶν εἶναι πρωτίστως μηχανικὸν ζήτημα καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὑγειονομικὸν καὶ εἰς τρίτην μοῖραν ἐξωραϊστικὸν.

2^{ον}) Τὸ ἀνώτατον τεχνικὸν συμβούλιον προτείνει, ὅπως ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς συντάξεως τοῦ ὀριστικοῦ σχεδίου τῆς πόλεως Ἀθηνῶν ἐπιληφθῆ τῆς βελτιώσεως τῆς ὑπαρχούσης ρυμοτομίας ὅπου τοιοῦτῃ ἐνδείκνυται, πρωτίστως ἐκ λόγων ὑγιεινῆς, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ προκαλέσῃ γενικὴν ἀνατροπὴν τοῦ σχεδίου.

3^{ον}) Ὅπως μελετήσῃ αὐτὴ ἐνδεχομένης ἐπεκτάσεως τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως ὑπολογιζομένης διὰ 750.000 κατοίκων.

4^{ον}) Ὅπως ἐπιληφθῆ τῆς μελέτης ἀπαλλοτριώσεως ἐκ τῶν προτέρων τῶν γηπέδων, ὅπου αἰνεῖ ἐπεκτάσεις πρὸς καταπολέμησιν τῆς κερδοσκοπίας ἐπὶ τῶν οἰκοπέδων, διαθέσεως αὐτῶν πρὸς ἰδιώτας πρὸς ἀνοικοδόμησιν οἰκῶν καὶ καταστημάτων.

5^{ον}) Τῆς μελέτης οἰκοδομικῶν διαστάσεων πρὸς εὐόδωσιν τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως καὶ τήρησιν τῶν κανόνων τῆς ὑγιεινῆς.

6^{ον}) Ὅπως ἐπιληφθῆ τῆς μελέτης προτάσεων ἐξωραϊστικῶν ἔργων τῶν ὑπαρχόντων ἢ διὰ τοῦ νέου σχεδίου δημιουργουμένων νέων κέντρων ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, τοιαῦτα ἔργα δὲν θὰ ἐπιβαρύνωσι τὸ παρὸν τῆς πόλεως, ἥτις ἔχει τὰς πλέον ἐπιειγούσας ἀνάγκας.

7^{ον}) Ἐπίσης τὸ Συμβούλιον ἐκφράζει τὴν εὐχὴν, ὅπως ὁ Δῆμος ἀρξῆται τῶν ἔργων τῆς ἐξυγιάνσεως τοῦλάχιστον τμηματικῶς δι' ἰδίων μέσων πρὸς πρόληψιν πάσης περαιτέρω μόλυνσεως τοῦ ὑπεδάφους τῶν Ἀθηνῶν καὶ καταπολέμησιν τῶν ἐν Ἀθήναις ἐπιπολαζουσῶν

ἀσθνεσιῶν καὶ πρωτίστως τῆς φθίσεως.

8^{ον}) Ἐπίσης τὸ Συμβούλιον παρακαλεῖ τὸν Κον' Ὑπουργὸν τῆς Συγκοινωνίας ὅπως ἐπεκτείνῃ τὴν μέριμνάν του διὰ τὴν σύνταξιν σχεδίων πόλεων κωμοπόλεων καὶ χωριῶν καθ' ὅλον τὸ Βασιλεῖον, τηρουμένων πρωτίστως τῶν κανόνων τῆς ὑγιεινῆς, ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν ὁποίων ὑποφέρουσιν οἱ συνοικισμοὶ, χάριν γενικωτέρου ἐθνικοῦ συμφέροντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. PHILIPPSON. — *Kleinasien* (M. Ἀσία). Σελ. 183 μετὰ τριῶν γενικῶν χαρτῶν. Ἐξεδόθη ὡς δεύτερος τόμος τοῦ ἐγχειριδίου τῆς Χωρογραφικῆς Γεωλογίας τῶν Steinmann καὶ Wilckens. Heidelberg, 1917.

Ὁ Philippson, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς γενικῆς γεωλογικῆς χαρτογραφίσεως τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Αἰγαίου Ἑλλάδος, ἐξηρσύνησεν ἀπὸ γεωγραφικῆς καὶ γεωλογικῆς ἀπόψεως ἐπὶ πέντε ἔτη καὶ ὀλόκληρον τὴν δυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὰ περισπούδαστα πορίσματα τῶν ἐκεῖ ἐρευνῶν του ἐδημοσιεύθησαν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς πέντε τεύχη τῶν Petermann's Mitteilungen, μετὰ γενικοῦ γεωλογικοῦ χάρτου ὑπὸ κλίμακα 1:300000. Ὁ ἐρευνητὴς οὗτος γνωρίζων μὲ μεγάλην λεπτομέρειαν τὰς γεωλογικὰς καὶ γεωγραφικὰς συνθήκας ἐνὸς τμήματος τῆς Μ. Ἀσίας ἦτο ἐπομένος ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος ὅπως φέρῃ εἰς πέρας, μὲ τὴν ἀπαιτουμένην ἀκρίβειαν καὶ ἐνημερότητα, τὴν συγγραφὴν ἔργου περὶ τῆς γεωλογίας τῆς ὅλης Μ. Ἀσίας.

Μετὰ τὴν παλαιότεραν συγγραφὴν τοῦ Tschihatscheff, ἡ διεθνὴς βιβλιογραφία δὲν εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον νὰ περιλαμβάνῃ εἰς ἑν ὄλον τὰς μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης γνώσεις μας περὶ τῶν γεωλογικῶν διαπλάσεων καὶ τῆς γεωτεκτονικῆς τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ γενικὴ καὶ εἰς ὀλίγας σελίδας περιληφθεῖσα ἔκθεσις τοῦ Bukowski, κατὰ τὸ διεθνὲς Γεωλογικὸν Συνέδριον τῆς Βιέννης (1903), μὲ πλήρη σχεδὸν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βιβλιογραφίαν, ὅχι μόνον δὲν ἠδύνατο, ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας, νὰ ἰκανοποιήσῃ πλέον τὴν περιέργειαν τοῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ γνωρίσῃ τὴν σύστασιν τῆς ἰδιορρυθμοῦ χερσονήσου, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς εἰδικούς ἐπιστήμονας ἑν ἐγχειρίδιον βοηθητικόν.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς πρέπει νὰ χαριετήσῃ κανεὶς, καὶ ἰδίως οἱ κύκλοι τῶν ἐλλήνων ἐπιστημόνων καὶ μηχανικῶν, μὲ ἰδιαίτερον ἐνθουσιασμόν τὴν ἐκδόσιν τοῦ προκειμένου συγγράμματος, νὰ συγχαρῆ δὲ τὸν συγγραφέα, ὅστις ἐπέ-